

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 37.013.3

Олександра САВЧЕНКО

ЯКІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ВПЛИВУ*

У статті виокремлено і проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на якість сучасної початкової освіти. Розкрито зміст поняття «якість шкільної освіти», охарактеризовано основні чинники, які сприяють підвищенню якості початкової освіти.

В статье выделены и проанализированы внешние и внутренние факторы, которые влияют на качество современного начального образования. Раскрыто сущность понятия «качество школьного образования», дано характеристику основным факторам, которые содействуют повышению качества начального образования.

This article covers internal and external factors that impact the quality of education at a junior school level. This article offers the definition of the «quality of secondary education». Also major factors influencing the quality of junior school education are discussed in the article.

Проблема якості шкільної освіти знаходиться зараз в епіцентрі уваги освітян, батьків і суспільства загалом, хоча саме поняття «якість освіти» у педагогічному мовленні вживається порівняно недавно. Ще десятиліття тому в цьому контексті говорили про якість знань, контроль, перевірку, оцінювання, відсоток успішності, відсоток учнів, які вступили до ВНЗ, тобто йшлося про окремі результати навчальної діяльності учнів, а не про якість освіти в цілому.

Лише на початку ХХІ століття цей термін з'явився у нормативних і довідникових виданнях. Так, у вперше виданій в Україні «Енциклопедії освіти» (2008) вміщено велику серію статей з цієї проблеми: якість вищої освіти, якість дошкільної освіти, якості особистості, моніторинг якості освіти, оцінювання навчальних досягнень учнів, критерії й показники якості навчальної діяльності та ін. Що засвідчує цей перелік? Широке введення нової термінології у мовний обіг насамперед відображає зміну цілей освіти загалом і шкільної зокрема, а отже нові підходи до розуміння, якою має бути якісна освіта і як оцінювати її результативність.

Мета статті — розкрити поняття «якість шкільної освіти»; виділити та охарактеризувати основні чинники, що сприяють підвищенню якості початкової освіти.

За роки незалежності у початковій школі здійснено помітні позитивні кроки в напрямку оновлення змісту освіти, впровадження нових технологій на засадах особистісно орієнтованої освіти. У центрі і районах створено чимало корисної методичної літератури, відчутним є прагнення вчителів до педагогічної творчості.

Разом з тим *досягнення якіснішої і доступнішої для всіх дітей початкової освіти є гострою потребою часу*. У цьому процесі наша школа відчуває суперечливий вплив як зовнішніх, так і внутрішніх тисків. Коротко зазначимо основні.

На якості шкільної освіти негативно позначилися такі зовнішні тиски:

– тривала невизначеність ідеологічних установок розвитку держави (затягнувся процес пошуку національної ідеї, консолідації суспільства);

– нарощування відкритої соціальної нерівності, яка нівелює права частини громадян на забезпечення дітям якісної освіти, медичне обслуговування, правовий захист, змістовне дозвілля;

– демографічна та економічна кризи, що зумовили значні зміни у шкільній мережі, особливо у сільській місцевості, зменшення витрат на всі умови організації навчально-виховного процесу;

– постійне погіршення екологічної ситуації, частотність екологічних катастроф, епідемій збільшили ризики для дитячого здоров'я і виконання у повному обсязі навчального навантаження згідно з вимогами закону «Про загальну середню освіту»;

* Див.: Початкова школа. — 2009. — № 8. — С. 1–6.

– розхитування ролі сім'ї як найважливішого соціального інституту стабільного розвитку держави зумовило поширення безвідповідального батьківства, насильства над дітьми;

– бурхливий розвиток ЗМІ, доступ дітей навіть молодшого віку до неякісної інформації, засилля реклами безмежного споживання, еротизація свідомості тощо.

З якими *внутрішніми викликами* зустрілась *початкова школа* у XXI столітті? По-перше, змінився світ дитинства, до школи приходять інші діти (більш інформовані, розкуті, але нерідко не підготовлені до навчання і спілкування з ровесниками, з ослабленою увагою, здоров'ям та ін.), яких вчити і виховувати значно складніше, ніж попередні покоління.

На вчителя тисне стереотип сприймання молодшого школяра, який хоче в усьому слухатись учителя; сучасних психологічних знань, діагностичних матеріалів і умінь йому бракує.

По-друге, початкова школа працює в умовах постійних змін, які запроваджуються зверху через модернізацію програм і нові нормативні документи або ініціюються знизу школами, творчими педагогами.

Нестабільність, орієнтація на інновації зовнішнього змісту нерідко посувають на периферію вчительської праці найважливіші цілі початкової ланки щодо навчання і розвитку молодших школярів, яких слід повноцінно досягти саме у ці роки (зокрема, предметні й ключові компетентності, адже без них подальше успішне навчання неможливе).

По-третє, підвищення кваліфікації вчителів в ОППО відбувається за старою схемою — раз на п'ять років за скороченим терміном, без належного диференційованого підходу і надання педагогам ресурсного забезпечення для міжкурсового професійного вдосконалення. Особливої уваги потребують молоді вчителі, адже, щоб їх зберегти у школі, необхідно продумати спеціальний патронат професійної і соціальної підтримки, бо зміни у підготовці майбутніх педагогів не встигають за темпами оновлення практики.

По-четверте, низький економічний статус вчителя у суспільстві, де більш успішним в матеріальному плані можна бути, працюючи значно менше, знижує мотивацію і професійну відповідальність педагога.

Взаємовплив зовнішніх і внутрішніх тисків спричиняє особливу гостроту проблеми якості шкільної освіти.

Стан і шляхи її поліпшення в останні роки розглядалися на різних рівнях: під час парламентських слухань у Верховній Раді України (грудень 2005), на Колегії МОН України («Якісна освіта — запорука самореалізації особистості», К., 2007), у результатах соціологічних опитувань, експертних оцінках вітчизняних і зарубіжних фахівців («Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики», К., 2005), матеріалах АПН України («Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти», К., 2007) та ін.

Наслідуючи європейський досвід, де наприкінці XX ст. були створені широковідомі книги про нагальні проблеми розвитку освіти в умовах глобалізації, посилення конкурентності держав і ринків праці — «Зелена книга» (1993) і «Біла книга» (1995), українські вчені готують «Білу книгу» про кризові проблеми української, у тому числі й початкової, освіти і визначення дієвих шляхів піднесення її якості, незамінної ролі в культурному, економічному і демократичному розвитку країни. Надзвичайно важливо, щоб кожен, від кого залежить якість шкільної освіти, усвідомлював її як пріоритет, бачив взаємозв'язок між усіма чинниками, що впливають на неї.

Що таке якість освіти?

Складність і гострота проблеми якості освіти зумовила сплеск досліджень різних її аспектів філософами, психологами, педагогами, управлінцями, соціологами, економістами. У педагогічному смислі цей термін об'єднує: 1) характеристики сутності самого поняття; 2) процедури оцінювання якості освіти кількісними методами (кваліметрію): що має бути об'єктом контролю й оцінювання, за якими критеріями і показниками можна визначати якість; 3) управління якістю освіти на різних рівнях, у різних навчальних закладах.

Якість шкільної освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості. Якість шкільної освіти — це насамперед її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися. Крім того, якість освіти засвідчують різноманітні особисті досягнення учнів чи колективу школи, які не завжди можна кількісно виміряти через нерозробленість відповідних критеріїв. Не можна виміряти, наприклад, традиції, дух школи, емоційне благополуччя дітей, ступінь професійного вигорання педагогів, але вони є яскравими суб'єктивними аргументами щодо оцінювання реальної якості освіти.

Підкреслимо, що якість початкової освіти батьками дуже часто оцінюється з позицій захищеності дитини і комфортності її перебування у школі. І це правильно, адже в цьому віці соціальна і здоров'язбережувальна функції не менш важливі, ніж навчальна, бо чим молодший учень, тим важче йому себе захистити.

Особливе значення у характеристиці якості початкової освіти має оволодіння молодших школярів такими новоутвореннями цього віку, як *уміння вчитися, готовність (операційна, змістова) для продовження навчання в основній школі, моральна вихованість, позитивний соціальний досвід*. На жаль, поки що немає офіційно визнаних наукою обґрунтованих критеріїв, які б можна було без застережень застосовувати у цій вельми складній справі, але у зазначеному напрямі психологи і педагоги АПН України проводять інтенсивні дослідження.

Чинники впливу на якість початкової освіти.

Якість освіти у початковій школі залежить від багатьох чинників, які неможливо розкрити у межах статті. Наша мета — визначити їх сукупність, акцентувати на необхідності системних дій щодо поліпшення якості початкової освіти.

1. Найпершим чинником є забезпечення реальної доступності й обов'язковості масової початкової освіти для всіх дітей молодшого шкільного віку, незалежно від місця проживання, етнічного походження і матеріального становища батьків.

За офіційною статистикою навчанням охоплено 99,9 % дітей, але насправді ситуація не така райдужна. За умов вибору батьками навчального закладу, втрати контролю з боку школи за формуванням учнівських контингентів, байдужості окремих селищних рад трапляються кричущі випадки, коли поза школою тривалий час залишаються повносправні діти 8–10 років. Масові виїзди батьків за кордон на заробітки, коли діти залишаються під наглядом рідних, теж знижують відповідальність за обов'язковість відвідування школи. Якби початкова школа була обов'язковою для всіх дітей, тоді не бігали б по вокзалах і базарах зграйки малих жебраків. І це у XXI столітті на тлі розмов про демократизацію, гуманізм і євроінтеграцію! Забезпечити реальне право всіх дітей на освіту, примусити батьків піклуватися про це — першорядний обов'язок державних органів управління, громадськості, вчителів, ЗМІ.

Зараз в Україні здійснюються організаційні й наукові заходи щодо забезпечення права на освіту дітей із вадами розвитку за місцем проживання, у тому числі у загальноосвітніх закладах. Інтегроване (інклюзивне) навчання передбачене в освітніх системах розвинених країн світу, однак для цього треба виділяти додаткові фінанси і вводити до штату школи помічників учителя.

2. Якнайповніше використання досягнень дошкільного періоду дитинства. Зараз спостерігається значний розрив між регіонами у забезпеченні дошкільників систематичною освітою. В окремих регіонах (скажімо, у Києві, Севастополі) майже 75 % малюків відвідують дошкільні заклади, одержують повноцінну підготовку до школи. Але все помітнішою стає неготовність мережі дошкільної освіти задовольнити зростання попиту батьків на виховання дітей у дошкільних закладах. І велике скорочення дошкільних закладів впродовж попередніх десятиліть через економічну і демографічну кризи, а також зменшення ліцензованих обсягів прийому абітурієнтів на спеціальності з дошкільної освіти зумовили недоступність першої сходинки неперервної освіти для більшості дітей. Особливо гостро постає ця проблема у сільській місцевості, де в окремих областях цей показник у межах 30–36 % (наприклад,

Івано-Франківська, Львівська обл.). Такі обставини створюють значні труднощі в реалізації наступності, використанні у початковій школі можливостей раннього розвитку, що об'єктивно знижує якість початкової освіти. Очевидно, слід поновлювати організацію при школах підготовчих груп з диференційованим режимом перебування, адже відновлення мережі дитячих садків і підготовка кадрів є довготривалим процесом. Дошкільна підготовка не повинна бути «міні-школою», інновації у вигляді всіляких платних курсів для малюків, які поширені у великих містах, переважно насичують дітей інформацією, а не розвивають здібності, пріоритетні саме для цього віку.

3. Створення й «окультурення» освітнього середовища на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

Середовище — це сукупність природних і соціальних умов та впливів, що оточують людину; це наш життєвий простір, який активно чи пасивно діє на свідомість і почуття. Молодший школяр має прямі чи опосередковані зв'язки з *природним, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним і психопедагогічним середовищами*. Вихованість, навченість, розвиненість дитини — результат не лише діяльності вчителя, сім'ї, а й впливу усіх зазначених середовищ.

Місце розташування школи, стан її будівлі, кількість дітей у ній, розміщення класів початкової школи, їх наповненість, наявність груп продовженого дня, гарна їдальня, медичний кабінет — це базові передумови якісного навчання молодших школярів. Саме середовище найбільше приваблює батьків у приватних навчальних закладах.

З нашого погляду, оптимальною для молодшого шкільного віку є автономна початкова школа або цей заклад у комплексі з дитячим садком. За умов однакового фінансування державних закладів вони дуже відрізняються ставленням дирекції і вчителів до облаштування середовища для початкових класів. В одних закладах ще на подвір'ї видно, що для молодших школярів немає ігрових і фізкультурних майданчиків, дослідних ділянок, в інших — впорядковано, устатковано кожен зону, враховано інтереси шестирічних першокласників. Особливу роль слід надавати створенню матеріальних умов для збереження і розвитку здоров'я дітей: відповідність меблів, зони відпочинку, окремі столики для харчування, безпечні туалети тощо.

Психодидактичне середовище визначає стиль спілкування, прийоми педагогічної підтримки дітей, комфортність перебування в освітньому просторі класу і школи.

Просторово-предметне оснащення класів для учнів початкової школи за останні роки стало інноваційним полем, на якому реалізуються різноманітні способи його оснащення меблями, унаочненням, іграшками тощо. Освітнє середовище має бути зручним, цікавим, безпечним саме для дітей молодшого шкільного віку, щоб допомагало сповна реалізувати навчальні, виховні та розвивальні функції. Важливо, щоб у його створенні брали активну участь діти, батьки.

4. Системоутворюючим чинником якості шкільної освіти є якість її змісту. Від того, якими є мета і теорія відбору змісту, його структурування за освітніми галузями, предметами, наскільки точно він співвідноситься з потребами і можливостями дітей конкретного класу, значною мірою залежить ефективність початкової освіти.

У конструюванні змісту сучасної початкової освіти втілено такі ідеї: 1) визначення змісту усіх освітніх галузей на засадах гуманізації, цілісності, потреб загальнокультурного розвитку дітей; 2) застосування державного стандарту як основного механізму реалізації соціального запиту держави щодо освіченості дітей, нормативного регулювання змісту, обсягів навчального матеріалу; 3) запровадження компетентнісного підходу до відбору змісту і визначення вимог до навчальних досягнень учнів; 4) інтеграція як принцип конструювання і реалізації змісту через інтегровані курси, що дає змогу краще врахувати цілісність світу, розкрити дітям взаємозв'язки між різними явищами, подіями тощо; 5) цілеспрямоване збагачення змісту виховним і розвивальним матеріалом, який створює передумови різнобічного виховання і розвитку учнів; 6) варіативність реалізації державного стандарту шляхом створення авторських програм і відповідних підручників.

Робота над удосконаленням змісту триває, потрібне його розвантаження, узгодження вимог державного стандарту з потребами особистісного розвитку молодших школярів.

Нове покоління навчальних книг, створене для 4-річної школи, відзначається комплексною реалізацією усіх функцій підручників: мотиваційної, навчальної, розвивальної, виховної, технологічної, естетичної. Нові підручники пройшли широку і тривалу апробацію, доопрацьовані за результатами експертизи та оновленою програмою (2006). Але на їх перевидання держава не виділяє кошти, тому, на жаль, початкова школа змушена працювати за підручниками, виданими понад п'ять років тому. Підкреслимо, що державний стандарт освіти залишається поки що без державних гарантій щодо створення умов його засвоєння учнями.

5. Повноцінна реалізація ідей особистісно зорієнтованої освіти.

Всебічне вивчення і розуміння внутрішнього світу учнів залишається аксіомою якісного навчання та виховання. «Без знання дитини, без глибокого розуміння всієї складності явищ, які відбуваються в її душі, виховання стає сліпим і тому беззмістовним» (Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. — К.: Рад. шк., 1973. — С. 18).

Реалізація особистісного підходу у навчально-виховному процесі здійснюється багатопланово: у врахуванні індивідуальних особливостей дітей, у тому числі стану здоров'я, психологічного, пізнавального і мовленнєвого розвитку, статевих відмінностей, взаємин з дорослими та іншими дітьми; шляхом гуманізації навчальної взаємодії, суб'єктності стосунків «вчитель-учні». Це передбачає діалогічність і співробітництво у навчально-виховному процесі на засадах взаємної поваги, взаємної залежності та відповідальності, що спонукає дітей до активності, вільного вибору завдань, обміну думками, враженнями, визнає їх право на помилку і самооцінку.

Особистісна орієнтація навчання зобов'язує вчителя брати до уваги, що діти мають різні стилі мислення. Учням з рефлексивним стилем потрібен час, щоб розпочати роботу, обдумати, для них важливим є комфорт у часі. Діти яскравого сенсорного типу жваві, активні, але незібрані, їм важко зосередитися. Дітям-візуалам обов'язково треба як слід роздивитися, прочитати, їм важко зосередитися на теоретичному матеріалі; для аудіалів більш важливим є слухове сприймання; для дітей з тактильним стилем — рухова діяльність.

Гуманізація виявляється і у ставленні вчителя до дисципліни на уроці, заохочення до навчання, оцінювання результатів праці учнів. Якщо його позицію учні розуміють, то дії вчителя сприймаються як справедливі, це стимулює їх бути кращими. Тому про що б не говорив учитель із дітьми, він має знаходити точні, справедливі, переконливі слова, адже нерозбірливість висловлювань, агресивний тон знецінюють найкращі наміри. Емоційне благополуччя учнів у класі створює в них відчуття особистої захищеності, за цих умов їхні позитивні якості зміцнюються, а негативні блокуються.

Освоєння ідей особистісно зорієнтованого навчання вимагає оновлення психологічних знань учителя, оволодіння діагностичними вміннями, передбачає застосування природовідповідних методик. Крім методичних результатів, це спрямовує зусилля педагогів на формування в учнів важливих особистісних якостей щодо їх вихованості і розвитку.

6. Сформованість у молодших школярів ключових компетентностей.

Якість початкової освіти визначається не лише засвоєнням учнями предметних компетентностей, а й ключових, які мають бути найважливішим особистісним надбанням кожного випускника початкової школи.

Запровадження компетентнісного підходу в європейську освіту стартувало ще у 1996 році. Тоді в доповіді Міжнародної комісії ЮНЕСКО з освіти для XXI століття «Освіта. Прихований скарб» було сформульовано чотири принципи, на яких має базуватись освіта: навчитися жити разом, навчитися отримувати знання, навчитися працювати, навчитися жити (змістовно, достойно). Ці принципи було розвинуто у подальших тривалих дослідженнях. Їх результати висвітлено у доповіді ради Європи «Ключові компетентності для Європи» (2006), у якій стрижневою ідеєю є центрованість на практикоорієнтованих результатах усіх ланок

освіти, переосмислення ролі знань (важливіше для учнів «знаю, як» ніж «знаю, що»). Це є особливо значущим для початкової ланки, де треба досягти обов'язкового засвоєння учнями широкого кола загальнонавчальних і загальнокультурних умінь.

Грунтуючись на європейському досвіді, враховуючи потреби адаптації учнів до швидкозмінюваного соціуму, підготовки до подальшого навчання, українські вчені визначили такі ключові компетентності: уміння вчитися, здоров'язбережувальна, загальнокультурна, громадянська, підприємницька (основи економічної культури), соціальна, інформаційно-комунікативна. Кожна ключова компетентність дає учням «ключ» для розв'язання широкого кола навчальних і життєвих завдань, тому вони формуються на міжпредметній основі. Компетентнісний підхід передбачає особистісно-діяльнісне навчання, заохочуючи активність учнів.

У формуванні ключових компетентностей на різному змісті необхідно забезпечити:

- чітке усвідомлення дитиною мети роботи;
- мотивацію на одержання виховного результату;
- оволодіння загальнонавчальними уміннями і навичками;
- рефлексію своїх досягнень;
- можливість використання одержаних знань і вмінь для розв'язання різних типів навчальних і життєвих задач (серед яких є обов'язково творчі);
- набування індивідуального досвіду завершеної справи;
- успішну співпрацю у різних групах для виконання комплексних завдань (наприклад, участь у проектах, творчих роботах, виставках, громадських дорученнях тощо), які вимагають застосування різних компетентностей, фізичної і вольової готовності до продуктивної праці;
- навчання дітей приймати рішення, спираючись на знання, досвід, елементарне прогнозування.

7. Технологічність методики початкового навчання.

Задоволення вимог державного стандарту в умовах масової початкової освіти об'єктивно зумовлює потребу для кожного вчителя досконалого оволодіння набором ефективних технологій предметного і загальнонавчального значення.

Технологічний підхід включає систему дій вчителя і учнів, спрямованих на досягнення наперед визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку. *Технологія навчання повинна мати чіткі процесуальні характеристики (що, як і в якій послідовності, у якому обсязі слід робити), щоб кожен учитель, застосувавши її, міг досягти запланованого результату.* У цьому відмінність технологічного підходу від звичайних методичних рекомендацій, які пропонують описові орієнтири. Технології можуть змінюватися у змістовій частині й частотності завдань, залежно від результатів оперативного зворотного зв'язку, але вони мають бути застосовані повністю, а не за окремими елементами. В умовах чіткого визначення у нових програмах вимог до навчальних досягнень учнів відбувається виразна переорієнтація методики з опису процесу діяльності на процедури досягнення конкретного результату. Вимога до вчителя — не «вчити», а «навчати» — стає соціально і професійно обов'язковою в контексті запровадження моніторингу якості початкової освіти. Тому необхідно, щоб учитель, плануючи засвоєння того чи іншого матеріалу, глибоко обдумував, якої мети він має досягти і які саме засоби економно та цілеспрямовано приведуть учнів його класу до її досягнення: окремі методи, інтерактивні прийоми чи цілісна предметна або загальнонавчальна технологія; який зміст попередньо дібрати для цього, які діагностичні завдання підготувати, скільки треба часу, щоб сповна пройти всі етапи навчання, як перевірити, чи досягнуто результату, тощо.

8. Моніторинг як інструмент управління якістю початкової освіти.

Процес моніторингу якості шкільної освіти поступово набуває в нашій країні організаційного, фінансового і наукового забезпечення. В науковому значенні це система цілеспрямованого збирання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої

системи або її окремих елементів, яка забезпечує неперервне відстеження її стану для корекції та прогнозу розвитку. Мета таких досліджень — зібрати матеріал для аналізу та оцінювання основних складових, які характеризують якість освіти: 1) ресурси, що вкладено в освіту (стан будівель, шкільне обладнання, кількість учителів, витрати на одного учня та ін.); 2) організація освітнього процесу (якість змісту, кадрів, середовище навчання вчителів, інспектування тощо); 3) результат освітньої системи (індивідуальні досягнення учнів, стан виховання, соціалізації учнів у школі тощо); 4) прогноз подальшого розвитку освіти (Локшина О. І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. — 2003. — № 1. — С. 108–116).

Отже, у міжнародному досвіді використовується системний моніторинг, коли об'єктом аналізу є умови і результати діяльності. Такий підхід слід розвивати і в Україні.

Залежно від мети моніторингу та рівня управління розрізняють: *шкільний, районний, обласний, національний, міжнародний моніторинг*. За кілька останніх років набуто досвід участі вчителів і учнів початкової ланки у різних видах моніторингу, що здійснювався як складова заходів з виконання постанови КМ України «Про деякі питання запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти» (2004). Важливо, що впродовж цього часу учні 4-х класів двічі брали участь у міжнародних дослідженнях TIMSS щодо оцінювання освітніх досягнень молодших школярів з математичної та природничої освіти, результати яких висвітлювалися на сторінках журналу «Початкова школа».

МОН України запланувало у 2010 році участь випускників початкової школи у міжнародній програмі оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері читання та розуміння тексту (PIRLS). Порівняльний аналіз одержаних результатів у міжнародних програмах є надзвичайно важливим для уточнення цілей, змісту і методики вітчизняної початкової освіти.

Напрацьовано успішний досвід моніторингових досліджень якості початкової освіти в регіонах (Донецька, Харківська, Вінницька області, м. Київ), який варто оприлюднити на сторінках «Початкової школи».

Здійснено науково-методичне забезпечення державної підсумкової атестації учнів початкових класів, проводяться в регіонах моніторинги вибіркового складових якості початкової освіти, у тому числі й підготовки вчителів. Разом з тим процес моніторингу в межах держави і окремих навчальних закладів ще не набув системного рівня; об'єкти і процедури оцінювання якості початкової освіти визначаються локально і стосуються, як правило, лише навчальних досягнень школярів, що є недостатнім для оцінювання якості освіти загалом.

Бракує надійної і повної інформації як щодо характеристик окремих складових якості початкової освіти, так і матеріалу щодо цілісного уявлення про її якість у державі, у регіонах, в окремих школах. Це зумовлено різними обставинами: новизною і складністю проблеми, невизначеністю на державному рівні, що таке якість освіти і в якому обсязі слід її контролювати та вимірювати (крім знань, умінь і навичок), несформованістю базових критеріальних процедур, доступних для масового використання (скажімо, для внутрішкільного моніторингу), неготовність частини вчителів, методистів до його проведення.

Моніторинг якості початкової освіти — це обов'язкова самостійна ланка управлінської діяльності. Щоб бути ефективним, він має стати системою, у якій поєднано всі види контролю й оцінювання, упорядковано об'єкти, процедури й інформацію у часі та просторі, передбачено види, форми, критерії оброблення даних та їх подальше використання з метою впливу на якість початкової освіти на різних рівнях управління. У цьому разі можна буде відстежувати рівень реалізації цілей початкової освіти, у тому числі тих, які визначають особистісний розвиток дітей, їх здоров'я; помітити найважливіші зміни у її якості і здійснити відповідні кроки як для корекції стану, так і обґрунтованого матеріального та морального відзначення найкращих педагогів.

Винятково важливо розвивати готовність учителів до самостійного проведення у своєму класі досліджень якості досягнень учнів з різних аспектів, залучати дітей до самооцінної діяльності, привчати до складання «Освітнього портфоліо», що різними засобами характеризує їхні індивідуальні здобутки.

9. Особистісна і професійна підготовка вчителя — локомотив якісних змін в освіті.

Професійний гуманний учитель — велика цінність для дитини, держави, батьків. Дуже ускладнилася робота вчителів початкової школи, розширилися професійні функції, підвищилася відповідальність за результати державної підсумкової атестації, зросли вимоги батьків, стрімко наступає інформаційне середовище... А тому треба постійно навчатися, а це вимагає вільного часу і коштів. *Тож конче потрібно змінити підходи до обрахування всього педагогічного навантаження класоводів, передбачити забезпечення кожного вчителя фаховою пресою, відновити випуски «Бібліотеки вчителя початкових класів» за кошти державного бюджету.* Слід нарешті на місцевому рівні подбати про створення методичного ресурсу для педагогів у міжкурсний період, розширити можливості для їхнього оздоровлення, у діалозі із владою домогтися використання всіх пільг, які відповідають соціальній ролі вчителя. *Досягнення гармонії вимог та умов праці вчителя — це швидкий і надійний шлях до якісної початкової освіти.*

Таким чином, сучасна ситуація розвитку шкільної освіти потребує розуміння її якості як цілісного інтегрованого результату, на який впливає багато чинників: доступність одержання початкової освіти, можливість використання здобутків дошкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища, якісний зміст і сучасні підручники, повноцінна реалізація ідей особистісно зорієнтованої освіти, сформованість ключових компетентностей, технологізація методики, моніторинг як засіб управління якістю, особистісна і професійна підготовка вчителя. Високої якості початкової освіти можна досягти у кожній школі, якщо там працює колектив однодумців, панує дух партнерства, взаємної підтримки і надихаючого управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. Размышление о гуманной педагогике / Ш. Амонашвили. — М.: изд. Дом Шалвы Амонашвили, 1995. — 496 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2003. — 280 с.
3. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі / Л. В. Коваль. — Д.: ТОВ «Юго-Восток», 2006. — 227 с.
4. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти. Теорія і практика / Т. Лукіна. — К.: Шкільний світ, 2006. — 128 с.
5. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика / С. М. Мартиненко. — К.: КМПУ ім. Б. Грінченка, 2008. — 434 с.
6. Моделі розвитку сучасної української школи. — К.: СПД Богданова А. М., 2007. — 240 с.
7. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: рекомендації з освітньої політики. — К.: «К.І.С.», 2004. — 160 с.
8. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя / О. М. Пехота, А. М. Старсва. — Миколаїв: Іліон, 2006. — 272 с.
9. Проблеми якісної освіти: теоретичні і практичні аспекти. — К.: Богданова А. М., 2007. — 336 с.
10. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. — К.: Богданова А. М., 2009. — 226 с.
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. — К.: Радянська школа, 1977. — Т. 3. — С. 9–278.
12. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителів / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. — К.: Радянська школа, 1976. — Т. 2. — С. 419–668.
13. Темчук В. П. Моніторинг якості початкової освіти: регіональний аспект / В. П. Темчук, О. В. Лесіна. — Вінниця, 2007. — 146 с.
14. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика / Л. Л. Хоружа. — К.: АПН України, 2003. — 319 с.
15. Якісна освіта — запорука самореалізації особистості. — К.: Пед. преса, 2007. — 176 с.